

BASKIN ORAN

SORU / CEVAP

Baskın Oran bu ay, herkesin hakkında az çok fikir yürüttüğü ama kimsenin tam olarak ne olduğunu bilmediği "Ekümeniklik" meselesini yazdı.

SORU: Ekümenik ne demektir ve bu terim yüzünden Türkiye'de çıkan sorunlar ve diplomatik krizler nedir?

CEVAP:

Rum Ortodoks dünyasının tarihsel olarak en üstün başpiskoposluğu demektir. Bu sıfat, tarihsel olarak, İstanbul Haliç'teki Fener semtinde yer alan Fener Rum Ortodoks Patrikhanesine aittir. Öncelikle bu kurumun tarihsel gelişimine bir göz atalım.

Birinci Konstantinos Roma İmparatorluğunun başkentini Bizans'a taşıyıp kente Konstantinopolis adını verince buradaki kilise başpiskoposluğa yükseltildi. 381'den itibaren Roma piskoposluğuyla eşit oldu. 6. Yüzyılda piskoposun resmî unvanı "Konstantinopolis Başpiskoposu ve Ekümenik Patrik" oldu. Ekümenik sıfatı Yunanca "*oikoumene*: üzerinde insan yaşayan her yer" anlamına gelir. Patriğin bütün Ortodokslar üzerinde dinsel yetki sahibi olduğunu anlatıyordu. Yine 6. Yüzyılda Birinci İustinianos döneminde patriklik devletin birliğine ve çıkarlarına bağımlı kılındı.

Ortadoğu'da bu hep böyledir: din, hep devletin pençesi altındadır. Dolayısıyla, devlete bu bağımlılık Osmanlı döneminde de aynen devam etti. Fatih, Patriğin yetki alanını muazzam genişleterek Hıristiyanlığın bölünmüşlüğüne canlı tuttu; çok daha güçlendirdiği patrikliğe önemli ayrıcalıklar tanıyarak onu Roma'ya karşı kullandı.

Ama 1820'lerdeki Yunan ayaklanması sırasında Fener patriği, Yunan bağımsızlığına karşı çıktığı halde (çünkü cemaati azalacaktı, çünkü milliyetçilik din'in rakibidir), yine de idamdan kurtulamadı. Zira Osmanlı'da "milletbaşı"lar kendi cemaatlerinin sadakatinden sorumluydu.

Bu işi biliyorum sananların sandığının aksine, Lausanne Barış Antlaşmasında Fener'in adı hiç geçmez. Tek kelime bile. Yurt dışına çıkartılması yönünde istekler gelmişse de, Türkiye'de kalması tercih edilmiş ve bütün dünyevi yetkileri alınarak yalnızca dinsel bir kurum haline getirilmiştir. Mübadele, Fener'in gücünü çok azaltmıştır. Bugün patrik, Rum Ortodoks Türk vatandaşları arasından, Sen Sinod meclisince seçilir ve Türk hükümetinin onayıyla atanır.

Türk-Yunan ilişkilerinin Kıbrıs yüzünden 1960'lardan itibaren bozulmasıyla birlikte Fener'in ekümenikliği Türkiye'de özellikle sağ kesim tarafından sorgulanmaya ve Türkiye'nin çıkarlarına aykırı olduğu ileri sürülmeye başlandı.

1990 sonrasında Fener'in dünya Ortodoksluğu üzerindeki (ekümenik) yetkisi ve bu kiliseler arasında dinsel bakımdan *primus inter pares* (eşitler arasında birinci) sayılması, Türkiye'deki sağ kesimin yanına ilginç bir müttefikin katılmasına yol açtı: Sovyetlerin dağılmasından sonra yükselmeye başlayan Moskova patrikliği.

Geçtiğimiz yıl, Fener Rum Patriği Vartholomeos (B, V okunur), her altı ayda bir değişen 12 metropolitte oluşan ruhani meclis **Sen Sinod**'a bu sefer Türk yurttaşı olmayan 6 rahip atadı. Bu atamalar için TC vatandaşı olmak koşulu bulunmamaktaydı. Ama tabii, Türkiye'de birtakım çevreler yine hop oturdu hop kalktı. Çünkü Fener'in bir Vatikan olup Türkiye'nin başına bela açacağına inanmışlardı. Baksanıza, yılda bir "suya haç atıp çıkarma" törenine Fatih gibi giydirilmiş atlı adamlar getirerek yuh çekiyorlar. Fatih? Fener patrikliğini gerçekten ekümenik yapmış padişahın adı değil miydi bu yahu?

Patrik bu çevreleri başına sarma pahasına bu atamaları niye yaptı? Mecburdu. Yetmiş milyonluk Türkiye'de yalnızca 1473 Rum kalmıştı (şu saniyede daha azalmış olabilirler, çünkü bu insanlar çok yaşlıdır). Yani, Kelaynaklardan az sayıda. Tabii, büyük bir din adamı sıkıntısı vardı. Üstelik, Heybeliada Ruhban Okulu 1971'den beri kapalıydı. Patrikhane hukuk danışmanının İçişleri'ne gönderdiği 05.03.2004 tarihli yazıya göre; 12 üyeli Sen Sinod'un iki üyesi ölmüştü, çok yaşlıların bazıları ağır hastaydı. Patrikhane uzun zamandır Ankara'nın kapısını aşındırmakta ve resmen sönmekte olduğunu anlatmaktaydı. Son olarak, Ağustos 2003'te Başbakanlık'a bir mektup göndermiş ama cevap alamamıştı. 20 Ocak 2004'te Başbakanlık'a yapılan ziyaretten de bir sonuç çıkmamıştı. Bunun üzerine Fener, kendine bağlı dünya Ortodoks kiliselerini temsilen 6 metropolitte ayda bir toplantılara katılmak üzere Sen Sinod'a atadı.

Bu durumlar, Türkiye ile tüm Batı dünyasının ve özellikle de ABD'nin arasını açıyor. Diplomatik baskılar yaratıyor. ABD yetkilileri yılda birkaç defa Fener'i ziyaret ediyor. AB'liler de öyle. Çünkü Batı, Moskova patriğinin dünya Ortodokslarını etkisi altına almasını istemiyor. Batılı bir ülke olan Türkiye'deki Rumların bu sıfatının devamını tercih ediyor.

İstanbul'un turist potansiyeli açısından Fener'in önemi vs. falan hiç derdim değil de, muhterem "milliyetçiler"imize sormak gerek:

1) Türkiye açısından; dünya Rum Ortodoks rahiplerinin Beyrut'ta mı eğitim görmesi iyidir, Heybeliada'da mı?

2) Türkiye açısından; Moskova Patrikliğinin veya Yunanistan Başpiskoposluğunun mu dünya Ortodoksluğuna söz geçirmesi iyidir, yoksa öcü gibi korktuğumuz **Ekümenik** sıfatıyla Fener Patrikhanesinin mi?

Tabii, cevap malum: "Ya Fener Patrikhanesi devlet içinde devlet olur da Türkiye'yi yutarsa!"

Vallahi, kimse kusura bakmasın ama, ben hayatımda bundan daha **aşağılık kompleks** kokan bir komplo teorisi işitmedim. Ortodoks ilahiyatında dünyevi otorite kavramı tarih boyunca olmamışken, Ortodoks patriklerinin kellesi tarihte önce Bizans sonra Osmanlı imparatorlarının iki dudağının arasına bakmışken, cemaati 1500'ü bulmayan Fener Patriği daha Yunanca konuşan Ortodokslara bile söz geçiremezken, vallahi pes. Ali Bulaç'ın söylediğinden de mi utanmıyorlar: "Yahu, biz Ortodoks ilahiyatına ne karıştırız?". Çok doğru. Şimdi Atina'dan birkaç kişi çıksa, "Müslümanlar hacca Mekke'ye değil Medine'ye gitmelidir" buyursa, ne derdiniz?

Ne Sevr Paranoyasıymış beyahu! Fatih'in gerekçeleri bugün aynen geçerli hale geldiği bir sırada, kimi insanlarımıza neler yaptırıyor.